

Voorwoord

Geheel in de traditie van het boek dat Hille Veen eens als zijn ‘obligate favoriet’ bestempelde, acht ik mij, schim uit zijn schimmenrijk of schemerzone (die keuze laat ik hem), geroepen om enige woorden tot de lezer te richten, daar ik als bezorgster van deze tekst, als connaisseuse van zijn onderwerp en onderwerpen, én (meisjesklemtoon) als zijn voormalig bedgenote enig inzicht heb in de beweegredenen van de schrijver, en vooral in het Waterloo van die bewogen redenties.

Toen wij – mijn broer en ik – in de nazomer van 1990 de hotelkamer waarin Veen zich een maand of wat had schuilgehouden openden met een looper van de naar kroketten riekende manager (het hotel herbergde een theater, of andersom; hoe dan ook, onvermijdelijk, die kroketten), troffen we een puinzooi van te lang gedragen kleding, aangekoekte laarzen en beschreven vellen.

Mij is verteld dat de literaire vondst van het ontdekte manuscript – het manuscrit trouvé procédé – volkomen uit de mode is. Tja. Wij vonden wat we zochten. En meer, veel meer. Een kolos van een roman, *De avonturen van Hillebillie Veen*, lag verspreid over de vloer. Enkele dramatische honderden pagina's telden wij. Na wat gerommel in laden – mijn broer had een fles van Veen gevonden en giechelde boven een bladzijde – trok ik onder een vergeten, schoon, smetteloos wit T-shirt een mapje vandaan.

De inhoud van dat mapje ligt voor u. De kolos houden

wij achter, om redenen van smaak en welvoeglijkheid. De lezer van nu krijgt al genoeg hyperventilerende monstums voor de kiezen, die vaak als enig voordeel hebben dat alle regels der mode, waarvan ik u er net eentje noemde, gillend van vreugde overtreden worden, maar ik dwaal af (een liefdevolle poging onze vriend Veen te plagiëren in de hoop een pastiche te creëren die smaakt als pistacheijs: gemaakt maar verrukkelijk, natuurlijk maar chemisch, gelijk de moderne zomerse regenbui).

De reden u wel de inhoud van het mapje voor te schotelen ligt in het eenvoudige feit dat wij hopen – ik praat weer in de pluralis majestatis, omdat wij van adel zijn, vooruit, maar vooral ook omdat broertjelief een groot aandeel heeft in het besluit dat mij bezorgster van dit drama heeft doen worden – Veen weer boven water te krijgen door hem de poets te bakken waartoe hij ons verplicht heeft. Daar komt bij dat wij op dit moment ook niet veel beters te doen hebben. Onze hotelkamer heeft een charme die enkel aan ons besteed is. Reisplannen hebben we niet. De wereld houdt haar adem in en wij blazen uit. De ramen staan open. Het regent hier. En zoals W.C. Fields van de regen hield, zo houden wij van de regen: wanhopig, het ruisen een bittere noodzaak.

Berlijn, mei 1991
Elisabeth Maria Prins

Eerst dit: tot op heden vraag ik mij af wat het geweest is dat mij van mijn vijftiende tot mijn twintigste levensjaar (en wat te zeggen van mijn nabestaan?) bezielde heeft om zo eenkennig te leven. Was het smaak? Was het een grootsse vorm van afschuw? Laat ik in ieder geval beginnen met een poging tot het formuleren van een antwoord waarin ik de beroeps- en amateuranalyticus die wind uit de zeilen neem die bij ons bekendstaat als de Veendammer Wind; een snerpemde onwelriekende bries, waarvan het geluid niet veroorzaakt wordt door kracht, maar door troosteloze architectuur, gekenmerkt door aanbouwsels en uithollingen, stapelwoede (bejaardenflats) en smeerbuikerij (patserige schijnvilla's in een anorganische, broodmagere natuur), en waarvan de geur veroorzaakt wordt door kwesties die ik in de loop van mijn verhaal zal trachten op te lepelen uit de stramme diepen van onze streek.

Pas op mijn tiende kwam ik hier wonen. Daarvoor kende ik – als ik mijn dromen mag geloven – een gelukzalige jeugd te Hoogezand. We woonden aan een doodlopend straatje, ons huis was het laatste huis; de straat liep dood in een bosje (fallusaanhangers, opgelet). De verhuizing naar Veendam werd mij door mijn ouders als volgt gemeld: we reden op een avond door de provincie (ik weet niet meer of dit een gewoonte was, ik heb veel, heel veel verdrongen), en bereikten de Parkstad, zoals Veendam ook wel genoemd werd. 'Mooi hè?' zei mijn moeder tegen

mij en mijn broertje – wij zaten op de achterbank en lazen in de *Pep*, ‘ze versieren hun huizen met lampjes, en dat doen ze hier elke herfst.’ Mijn broertje gaapte. Ik voelde me leeg en daardoor heel vol. Eenmaal weer thuis kwam het hoge woord eruit: ‘We denken erover om te verhuizen.’ Ik keek naar mijn ouders zoals een dromerige, briljante leerling naar zijn oogverblindende maar door leed getekende eerste juf kijkt: welwillend maar door nieuwsgierigheid uitgeput, niet wetend dat dat leed huwelijksleed is. Mijn ouders, die overigens een perfect huwelijk hadden, meenden in mijn stilzwijgen desinteresse te lezen en stuurden ons naar bed.

Mijn lot is dol op bokkensprongen: een maand of twee later vergezelden mijn grootouders van moeders kant ons naar een leegstaand huis in Hoogezand, direct aan het spoor, omgeven door bomen. We dwaalden door kamers, we roken de tuin, we hoorden een trein voorbijgaan, en ik zweeg verbijsterd van een geluk dat ik nooit eerder gekend had. Alsof een enorm onheil was afgewend, alsof de nachtmerrie die ik sinds mijn vijfde elke nacht gehad had (een weerwolf, de dood, een complot van die twee), veranderd was in een wonderschoon sprookje en de nachten voortaan veilig zouden zijn.

‘Gaan we hier wonen?’ vroeg ik, geheel tegen mijn zwijgzame natuur in.

‘Misschien, misschien.’

Weer een maand later reden we nogmaals door de provincie. Het was een regenachtige dag in september. De wind was wispelturig. Ergens in een moderne woestenij hielden we halt. Modder, zover het oog reikte, hier en daar een half afgebouwd huis, een stortplaats van bouw materiaal. In de verte een in horizon gehulde bomenhaag. Mijn

vader kroop uit de auto. Mijn moeder zei: 'Zucht.' We stapten uit, voelden de wind en de regen en volgden mijn vader, die naar een stapeltje stenen wandelde. (Mijn vader wandelde altijd, zijn passen waren onleesbaar, hij is het type dat op de dag des oordeels na het afroepen van zijn naam richting God zal wandelen, en ondertussen zal kijken hoe Zijn rozen erbij staan.)

'Hier komt ons huis,' zei mijn moeder met een blos van de regen, of van iets waarvoor ik toen nog geen oog had. Ze wees naar een plas in de modder. De wind kwam van oneindig ver.

Het was de eerste en de laatste keer dat ik naar Het Nieuwe Huis ben wezen kijken.

Ook dat was de Parkstad: drab en druil, braakliggende aardappelvelden, buitgemaakt land. In de nazomer van '72 reed mijn moeder mijn broertje en mij naar ons voltooide nieuwbouwhuis; een verhuiswagen volgde, als waren wij de lijkwagen en hij de stoet. We werden nog diezelfde dag op school gedaan, een school die bij gebrek aan kinderen een eerste, een tweede en een derde klas bezat; de vierde klas waarin ik kwam, bestond uit drie jongens en zes meisjes; we deelden een lokaal met de derdeklassers. Een broodmagere man stond voor de klas en gaf 'gedifferentieerd' les (een waarachtige vernieuwer, deze onderwijzer, een voorloper van de puzzelpedagogen die ik later op de Opleiding zou meemaken). Die schooldag ging voorbij in verwondering; ik droomde van het schoolplein te Hoogezand, dat altijd gevuld leek te zijn geweest met schrille meisjesstemmen en het gehol van jongens met een bal.

Na schooltijd dwaalde ik een seconde of twintig door het naar bakstenen ruikende nieuwe huis, bezag mijn moeder met bevreemding en argwaan (oerknalletje: wie is

dat mens?!) en slenterde daarna vol van een huilerigheid die sommigen als een voorbode van puberleed zouden beschouwen, maar die enkel en alleen het gevolg was van geschonden vertrouwen, ontvoering, het vermoeden van een kwaadaardig wezen dat de touwtjes in handen hield, naar het verwilderde grasveld achter onze onvoltooide wijk. Er werd gevoetbald. Ik ging kijken. Een jongen die tot de vierdeklassers behoorde (ik vergeet nooit een gezicht), wenkte mij en vroeg of ik kon voetballen. (Kan God hallucineren? Kan het lot trakteren?) Ik knikte, een bal rolde naar mij toe. Ik 'gaf een draaibal', buitenkant rechts.

De vijfde klas bestond, een eindeloos jaar verder, uit tien jongens en vijftien meisjes. Het schoolhoofd, meester Tietjeman, had een baard en was buitengewoon aardig tegen één bepaald jongetje, een jongetje met zwarte krulletjes en een bedeesde stem. De nieuwelingen in de buurt, jongens die meer of minder verdwaald naar de nieuwe school werden gebracht, werden door mij gewikt en gewogen. Er was een meisje – ze heette Marietje – dat mijn vriendinnetje werd. We kusten elkaar in een oude watermolen op het land dat nog niet door de wijk was aangevreten. Ze bracht kauwgum mee. Haar mond smaakte naar snoepgoed; haar ouders lagen in scheiding.

De zesde klas, weer een eeuwig jaar verder, bestond uit vijftien jongens en twintig meisjes. De laatste nieuwelingen werden door mij op het grasveld in elkaar getrapt. Ik werd aanvoerder van het schoolelftal; ik eiste oranje shirts en witte broekjes, onze verdediging bestond uit Turkse jongens die ouder waren dan zesdeklassers geacht werden te zijn. (Het gedifferentieerd lesgeven werd vervolmaakt: iedereen was de kluts kwijt.) We haalden in de zomer van '74 op het schooltoernooi de finale en verloren die op het

hoofdveld van het stadion aan de Langeleegte met 2-1 van een school uit een beruchte wijk. De hoofdmeester sloeg mij op de gang in mijn maag; thuis geloofden ze er niets van. Marietje, ondertussen, liet op zonnige dagen van achter de vitrages van haar slaapkamer haar beige borstjes zien aan jongens die hier buiten op stonden te wachten en later bedroog ze me met een brugklasser. Bij de voetbalclub Veendam maakte ik vrienden door te beginnen met roken, en op mijn twaalfde was ik de tweede jongen in Veendam die laarzen droeg: cowboylaarzen.

Nachten zonder gemoedsrust, maar ook zonder dromen. Dagen die naar modder smaakten. De geur van aardappelmeel over het stadje. Geritsel in de struiken. Regen. Natte straten, plassen, zonlicht dat ketste op de stoeptegels. We slenterden door onbewoonde nieuwbouw en vernielden huizenblokken. De Turkse jongens als lijfwacht. In Wijk 1 woonde het tuig. Eenmaal sloegen ze me bewusteloos. Atan nam wraak; hij vermoordde de klootzak op een haar na. De geur van bakstenen en cement, van gelig zand. We slenterden over het land richting horizon. Overal werd gebouwd. Veendam beet zich vast in de omgeving. Op zaterdagochtenden stonden de mannen in hun tuinen. Het geluid van grasmaaiers. De geur van pasgemaaid gras, de geur van coniferen.

In mij groeide een hunkering. Aan Hoogezand wilde ik niet denken, maar soms zag ik schetsen van een duistere, maar lokkende droom: oude tuinen, oude huizen, de oude strokartonfabriek. Ik schudde mijn hoofd, schopte tegen een bal, schopte tegen een knie, stak een sigaret op. In mij groeide een zekerheid. Ik stond vrij stevig in die laarzen. Die peuk in mijn bek. Maar altijd kwam er een dag dat iemand me de baas was, op het voetbalveld, op de pleinen

van de scholengemeenschap waar ik als brugklasser duizelig rondliep, in klassen temidden van vuilbekkende Muntendamers. Zo adrem als de Oost-Groninger bink was: het was angstaanjagend. Stilzwijgend schoolde ik me, in voetbal, in vuilbekken, in het staan in die laarzen met een peuk in mijn bek.

Ach, die hunkering. Was het zo dat mijn banale ballingschap mij een even weemoedig als rancuneus hart had geschonken? (Een dergelijke combinatie van eigenschappen maakt, zoals bekend, een hart misdadig.) Was die opzichtigte strijdvaardigheid waarmee ik – ik zeg het zonder schaamte – bloedend door de laatste jaren van mijn kindertijd heb gewaad een logisch gevolg van de territoriale drift van een kind dat zich verschoppeling waant? Nee! Duizendmaal nee! Nooit zal ik vergeten hoe ik in Hoogezand, in dat vermeende nieuwe oude huis aan het spoor omringd door oude bomen en tuin een belofte proefde, een belofte van rust die ik tot op dat moment nog niet gekend had in mijn tienjarige leven.

Ik sprak van een nachtmerrie; laat ik het volgende toevoegen. In mijn geboortehuis aan het eind van dat voor auto's verboden doodlopende straatje, het bosje, een tuin met geuren die ik kende als mijn speelgoed, in dat huis waarvan ik nog vaak op hartverscheurende wijze droom (mijn ouders besluiten om terug te gaan, eindelijk, eindelijk; ik ben nu achtentwintig, en woonde langer in de Stad dan in Veendam), overviel mij, zoals ik al zei, 's nachts een vorm van gruwel die zich ontladde in die droom, maar tevens in helderziendheid, hoe kinderlijk, hoe intuïtief ook. Ik was vijf jaar, het was een zomernacht, de geur van seringen bereikte me zelfs in mijn slaap, tot de weerwolf me greep, ik de dood bespeurde, vermoedde dat ik wakker zou worden en dat godzijdank ook deed. Terwijl het beest

nog op mijn netvliezen brandde, terwijl ik de dood nog proefde achter op mijn tong, bespeurde ik een andere dreiging, een tastbare. Een kinderhart is gauw gevuld. Ik sprong uit bed, stak mijn hoofd uit het open raam en gilde, ik gilde het uit over de stille tuinen. Mijn ouders, wier afwezigheid me had gegrepen, stonden aan het eind van het straatje (voor niet-bewoners het begin) en hoorden mij. Naar verluidt sprintte mijn vader de vijftig meter in zes punt twee. Hij nam vijvertjes en heggen als horden en was bij me voor de krankzin me voorgoed misvormd had. Maar geraakt was ik.

Moet ik hieraan toevoegen dat ik tijdens mijn geboorte gekielhaald ben en schijndood ben geweest? Dat ik blauw aanlopend, opgeknoopt aan de streng die me met mijn moeder verbond, tot leven ben gemept? Vooruit. Bij de-zen.

Je hebt opgeruimde lieden die beweren dat het interieur van een ruimte de innerlijke mens van de bewoner weer spiegelt. Voor dit type voyeur heb ik het volgende te melden. Mijn hotelkamer (na tien jaren ben ik teruggekeerd naar Veendam; het tweede ouderlijk huis zal ik echter altijd blijven mijden) zou men als verwilderd kunnen beschrijven. Drie paar oude, besmeurde laarzen, een doos met een paar nieuwe van zacht leer. Sloffen sigaretten (John Player Special), een slof Zware Van Nelle. Spijkerbroeken: ooit waren ze legendarisch, mijn spijkerbroeken. Papieren. Boeken. Een gettoblaster met twintig tapes (Zappa, bootlegmateriaal). Een fles Jesse James Bourbon, een halfvol glas.

En dan dit: zoveel te eigenaardiger de liefde, zoveel te salonfähiger de verdrinking. Zie daar mijn euvele moed: mijn liefde is slechts de liefde van het lot en een zijden draadje. (De sodomie met het pluimvee laat ik aan de Drenten; verschil moet er wezen, vooral hier, in het Noorden.)

Het was een dag in mei, de zesde om precies te zijn, 1977. De straten vol plassen. De zon bleek, de lucht heilig. Ik zat in de achterkamer op de centrale verwarming en zag door het zijraam van de eethoek hoe mijn vader de wagen van een collega verliet, door zijn tuin wandelde, een steen op-raapte en de poedel van de burens, die tegen de krentenboom stond te zeiken, in de nek raakte. Hij kwam binnen